

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

ИЗБОРНОМ ВЕЋУ ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА

Одлуком Изборног већа Филозофског факултета Универзитета у Београду донетом на I редовној седници 15. новембра 2018. године, изабрани смо у комисију за припрему извештаја о кандидатима за избор у звање **редовног професора** за ужу научну област **Историја Рима**, са пуним радним временом, на неодређено време. На конкурс објављен у Огласним новинама Националне службе за запошљавање „Послови“ 22. новембра 2018. године, пријавила се **др Снежана Ферјанчић**, ванредни професор Филозофског факултета Универзитета у Београду. На основу увида у поднети материјал, слободни смо да Већу поднесемо следећи

ИЗВЕШТАЈ

Биографски подаци

Снежана Ферјанчић је рођена 1967. године у Београду, где је завршила основну школу и гимназију. Редовне студије на групи за историју Филозофског факултета у Београду уписала је 1986. године. Дипломирала је 1992. године са темом из Историје старог века *Јереси на саборима IV века и цареви* (ментор: проф. др Мирослава Мирковић). Новембра 1992. године уписала је постдипломске студије на Катедри за Историју старог века Одељења за историју Филозофског факултета у Београду. Магистарски рад *Насељавање ветерана у балканским провинцијама у доба раног Римског царства* одбранила је 13. маја 1998. године (ментор: проф. др Мирослава Мирковић). Упоредо за постдипломским студијама, С. Ферјанчић је од 1992. до 1995. године примала стипендије Завода за тржиште рада и Министарства за науку и технологију Републике Србије. Од јула 1995. до марта 2001. године радила је као истраживач приправник/истраживач (од 1998. године) у Балканолошком институту САНУ. Од марта 2001. године је запослена као асистент на Катедри за историју старог века Одељења за историју Филозофског факултета у Београду. У исто звање поново је бирана 2004. године. Докторску дисертацију *Римска војска у провинцијама Далмацији, Панонији и Мезији. Истраживања из друштвене историје* одбранила је 3. маја 2007.

године (ментор: проф. др Слободан Душанић). Исте године је унапређена у звање доцента за ужу научну област Историја старог века на Одељењу за историју Филозофског факултета у Београду. У исто звање, за ужу научну област Историја Рима, поново је изабрана 2012. године, да би 2014. године била унапређена у звање ванредног професора.

Научни и стручни рад

С. Ферјанчић је од почетка истраживачке и универзитетске каријере објавила 3 монографије и преко 40 научних радова у међународним и домаћим часописима, тематским зборницима и зборницима са међународних и националних научних скупова. Томе треба додати превод на српски језик списа *Res gestae divi Augusti*, пропраћен коментарима, као и уџбенике из историје за пети разред основне школе и први разред гимназије. У жижи научних интересовања С. Ферјанчић је историја римске војске, првенствено у балканским и подунавским провинцијама. Истражујући историју римске војске, она се бавила и другим сегментима историје Римског царства као што су, на пример, структура становништва, процеси романизације и урбанизације, религија итд. С. Ферјанчић је у свом истраживачком раду извесну пажњу посветила и историји позног Римског царства, пре свега владавине цара Константина Великог (306-337. године). Значајно место у њеној библиографији заузимају и радови у којима се објављују нови или ревидирају већ публиковани епиграфски споменици. У својим монографијама и оригиналним научним радовима С. Ферјанчић показује упућеност у токове модерне светске историографије посвећене историји Рима, посебно историји Римског царства и римске војске. Може се слободно рећи да се сврстала међу водеће стручњаке за историју наших простора током прва три века наше ере. Такође, њене едиције нових епиграфских споменика и преводи са латинског су учени и поуздани и знатно обогаћују прилично скроман корпус тренутно расположив на српском језику.

Научни радови објављени до избора у звање ванредног професора (1995–2014)

До избора у звање ванредног професора С. Ферјанчић је објавила две монографије, један каталог натписа и већи број научних и стручних радова. Монографија под насловом *Насељавање легијских ветерана у балканским провинцијама (I–III век н.е.)*, објављена 2002. године у Београду, у издању Балканолошког института САНУ, проистекла је из њене магистарске тезе. Подељена на три поглавља, заснована је на анализи релевантне епиграфске грађе, тј. ветеранских

натписа из балканских и подунавских провинција (Далмације, Мезије, Паноније, Тракије, Македоније и Ахаје). У првом поглављу, под насловом *Ветеранске колоније*, размотрено је оснивање колонија које су настале насељавањем исслужених војника *iussu principis*. Ова пракса посведочена је у Римском царству, па и у балканским провинцијама, од Августове до Хадријанове владе. Друго поглавље – *Дедукције без оснивања колонија* – посвећено је малобројним случајевима насељавања легијских ветерана који нису били пропраћени уобичајеним оснивањем колонија. Такви случајеви посведочени су само у Далмацији и Панонији, и то у раном периоду, за владе првих царева династије Јулијеваца–Клаудијеваца. Анализа епиграфског материјала показала је да претпоставке старијих истраживача о дедукцијама без оснивања колоније у Филипиполису и граду *Augusta Traiana* у Тракији нису основане. У трећем поглављу, под насловом *Околина војних логора и појединачно насељавање на лимесу и у унутрашњости балканских провинција*, С. Ферјанчић је размотрила процес насељавања легијских ветерана у цивилним насељима крај легијских логора дуж Дунава, од Виндобоне у Горњој Панонији до Трезмиса у Доњој Мезији, као и у насељима поред утврђења далматских легија Бурнума и Тилуријума. Укупан епиграфски материјал из балканских провинција, према њеном мишљењу, упућује на закључак да су исслужени легионари најчешће одлучивали да остану у близини логора у којем су служили или у великим градским центрима, као што је, на пријемр, Салона у Далмацији. Малобројни су се настањивали у канабама крај мањих утврђења или у другим градовима. У *Закључку* су сумирани резултати истраживања, док су у *Каталогу натписа* дати текстови релевантних епиграфских споменика, на којима почива истраживање. Уз сваки натпис наведено је и датовање.

Монографија под насловом *Константин (306-337)*, објављена је 2013. године у Београду, у издању Службеног гласника. Реч је о биографији цара Константина, писаној на основу разноврсних литерарних, нумизматичких и епиграфских извора. С. Ферјанчић оцењује да је Константинова владавина била вишеструко значајна за Римско царство. Његова верска политика, око чијег се спровођења договорио са Лицинијем 313. године у Медиолануму, почивала је на принципу толеранције. Тзв. „Миланским едиктом“ је хришћанима дата слобода вероисповести, а било је предвиђено и враћање имовине приватним лицима и цркви. Хришћанство је постало једна од признатих религија у Римском царству. С. Ферјанчић позитивно оцењује и Константинове реформе, које представљају наставак политике започете под Диоклецијаном и његовим савладарима. Једна од најзначајнијих мера било је одвајање цивилне и војне власти на

свим нивоима државне управе. Увођењем нових пореза, за трговце и занатлије у градовима и припаднике сенаторског сталежа, терет пореских обавеза нешто је равномерније распоређен у односу на Диоклецијанову владавину. Константинова владавина донела је значајне промене у владарској идеологији Римског царства. Он је одустао од тетрархије коју је успоставио Диоклецијан и окренуо се династичком начелу наслеђивања власти.

Каталог натписа *Римски епиграфски споменици Чачка и околине*, објављен је 2008. године у Чачку, у издању тамошњег Народног музеја (коаутори: Г. Јеремић, А. Гојгић). Он обухвата римске епиграфске споменике који се чувају у поменутој институцији. Сваки натпис објављен је у складу са основним захтевима савремене епиграфике. Осим каталога (стр. 40-92), С. Ферјанчић је написала и *Увод*, те сажета поглавља о војсци и становништву Чачка и околине у римско доба (стр. 11-21). Ти крајеви су вероватно припадали територији муниципија *Malvesiatium* у западној Далмацији. Војнички натписи из Народног музеја, нађени у области Чачка, указују да је у граду или његовој околини била лоцирана погранична станица између Далмације и Горње Мезије.

Поред поменутих монографија и каталога римских епиграфских споменика из Народног музеја у Чачку, С. Ферјанчић је до избора у звање ванредног професора објавила и 27 научних и стручних радова. У овом извештају укратко ћемо приказати само оне најзначајније. Радом под насловом ‘Регрутација горњомезијских легија IV Flavia и VII Claudia’, *Зборник радова Народног музеја (Чачак)* 37, 2008, 63-82 отпочела је серију чланака посвећених регрутацији римских легија стационираних на средњем и доњем току Дунава. Присуство легија и служба у њима снажно су утицали на процес акултурације и романизације домаћег становништва, као и на процес урбанизације. Анализирајући епиграфске изворе, С. Ферјанчић закључује да је главни извор регрута за легије IV Flavia и VII Claudia током II и III века била територија Горње Мезије. Новачење је вршено у свим областима провинције, како на лимесу тако и унутрашњости. Истраживање састава подунавских легија настављено је у раду ‘Regrutacija podunavskih legija: XV Apollinaris’, *Зборник Матице српске за античке студије* 13, 2011, 133-146. У регрутацији ове јединице током њеног боравка у Карнунтуму у Панонији у I веку јасно се разликују два периода. У првој половини столећа доминирају војници из северне Италије, док је број провинцијалаца релативно мали. У другој половини столећа број војника из провинција расте, а подручје регрутације се шири на Рајну и Тракију. Поред тога, почиње и локална регрутација у

Панонији. Међу панонским регрутима било је, судећи према ономастичким подацима, и домородаца.

Два рада објављена до избора С. Ферјанчић у звање ванредног професора посвећена су религији римске војске. У излагању са научног скупа Друштва за античке студије Србије, 'Religija rimske vojske u Gornjoj Meziji: epigrafska svedočanstva', *Античка култура, европско и српско наслеђе. Зборник радова*, Београд: Друштво за античке студије Србије 2010, 465-479, изнет је закључак да су легионари и припадници помоћних одреда стационирани на тлу Горње Мезије поштовали пре свега тзв. војничке богове римског пантеона, пре свега Јупитера Капитолинског, али и друга римска, грчка, оријентална и домаћа божанства. Рад 'Vota solverunt libentes merito. Prilog izučavanju religije rimske vojske u Gornjoj Meziji', *Зборник Матице српске за класичне студије* 12, 2010, 133-147, посвећен је војницима горњомезијског гарнизона који су давали и испуњавали завете боговима. Епиграфски материјал сведочи да су вотивне споменике посвећивали како обични војници, тако и официри и заповедници легија и помоћних одреда витешког и сенаторског staleжа. Међу војницима као дедикантима преовлађују *principales* који су били имућнији од обичних војника, јер су примали двоструко већу плату. Самим тим су имали више могућности да испуњавају завете боговима.

Проблематици ветерана и њиховој улози животу балканских провинција С. Ферјанчић се вратила у радовима 'Veterans of the Praetorian Guard in the Central Balkan Provinces', *Зборник Матице српске за класичне студије* 11, 2009, 107-121 и 'Beleške o naseljavanju auxilijarnih veterana u Gornjoj Meziji', *Антика, савремени свет и рецепција античке културе. Зборник радова*, Београд: Друштво за античке студије Србије 2012, 445-454. У првом је закључила да је навећи део бивших преторијанаца, посведочених на тлу Горње и Доње Мезије, Тракије и Македоније, припадао ветеранима који су одлучили да се врате у завичај. Они су више волели да се врате у средину коју су познавали, него да остану у Риму, где су трошкови живота били знатно виши. Мањи број ветерана, чији натписи потичу из I века, можда је добио земљишне поседе од царева. Епиграфски извори указују да су некадашњи преторијанци активно учествовали у администрацији градова у којима су живели. У другом раду анализирано је насељавање ветерана помоћних одреда у Горњој Мезији, на примерима утврђења *Titasut Minus* (Равна) и легијског логора Виминацијума. У оба случаја, овај процес почео је отприлике у исто време, крајем I века. Епиграфски извори указују да је већина ветерана одлучила да остане на месту службе, мада су у Виминацијуму посведочени и

они који су овај град изабрали јер је пружао добре прилике за повратак цивилном животу.

Значајно место у библиографији С. Ферјанчић до избора у звање ванредног професора заузимају и два рада посвећена историји римских провинција на тлу данашње Србије. Она се у првом раду, 'History of the Roman Provinces in the Territory of Modern Day Serbia during the Principate', *Constantine the Great and the Edict of Milan 313. The Birth of Christianity in the Roman Provinces on the Soil of Serbia*, ed. I. Popović, B. Borić-Brešković, Belgrade: National Museum 2013, 16-25, бавила периодом раног царства, тј. принципата, од Августове до Диоклецијанове владавине. Размотрила је читав низа питања као што су, на пример, хронологија оснивања трију провинција (Панонија, Далмација и Мезија) између којих је била подељена територија данашње Србије, промене у њиховој војној посади састављеној од легија и помоћних одреда, процес урбанизације који се интензивирао од владавине цара Хадријана, или развој привреде, пре свега рударства. Други рад, 'History of the Roman Provinces in the Territory of Modern Day Serbia in the Time of the Tetrarchy and the Second Flavians (AD 284-363)', *Constantine the Great and the Edict of Milan 313. The Birth of Christianity in the Roman Provinces on the Soil of Serbia*, ed. I. Popović, B. Borić-Brešković, Belgrade: National Museum 2013, 26-35, посвећен је истој проблематици у доба позног Римског царства, прецизније. у време Диоклецијанове тетрархије и других Флавијеваца. Провинције из доба Принципата подељене су у оквиру Диоклецијанове административне реформе, тако да су територију Србије сада обухватале Друга Панонија, Горња Мезија или Прва Мезија, Приобална Дакија, Средоземна Дакија, Дарданија и Далмација. Поменуте провинције и њихови градови играли су значајну улогу у збивањима из времена Диоклецијанове тетрархије и владавине других Флавијеваца. Ове области биле су поприште унутрашњих борби за власт између царева и узурпатора, почевши од битке код Маргума (285. године). Притисак варвара на лимес и пљачкашки походи на римску територију често су доводили цареve у поједине градове, пре свега Сирмијум. Овај град је, као средиште аријанске јереси под Констанцијем, био изузетно значајан и за историју хришћанства и хришћанске цркве.

У периоду до избора у звање ванредног професора, С. Ферјанчић је значајну пажњу посветила и издавању епиграфских споменика. У раду 'New Inscriptions from Pannonia and Dalmatia', *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 169, 2009, 245-248 (коаутори: О. Пелцер, М. Бабић) објављена су и анализирана три вотивна споменика из Паноније и Далмације посвећена Јупитеру Капитолијском. Значајни и на тлу Горње

Мезије изузетно ретки налази публиковани су у раду ‘*Tabellae defixionum* са некрополе Гомилице на Космају’, *Гласник Српског археолошког друштва* 25, 2009, 225-233 (коаутор: М. Глумац). Реч је о две оловне *tabellae defixionum* нађене у гробу 109 некрополе Гомилице на Космају. Иако их није било могуће датовати на основу палеографских одлика писма, гробни прилози указују на II или III век. Налаз је занимљив и због тога што *tabellae defixionum* садрже само имена проклетих, без магијских формула и призивања богова или демона, што је карактеристично за најстарије таблице из V и IV века пре н. е. У раду ‘Two Fragments of Military Diplomas from the Middle Danube Region’, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 185, 2013, 291–293 објављена су два фрагмента римских војничких диплома из Доње Паноније, односно Горње Мезије. Први, из времена владавине Антонина Пија, откривен је у околини Сремске Митровице (прецизно место налаза није познато). Други фрагмент, пронађен у Дијани (дан. Караташ) на Дунаву, припада документу издатом после 90. године. У раду ‘A New Inscription from Sirmium and the Basilica of St. Anastasia’, *Старинар* 63, 2013, 101-114 (коаутор И. Поповић) публикован је одломак мермерне плоче који се чува у Музеју Срема у Сремској Митровици. Натпис је, на основу палеографских одлика текста, датован у доба позне антике (IV-VI век). На почетку натписа вероватно се помиње базилика Св. Анастасије, чије је постојање у Сирмијуму посведочено у ранохришћанским литерарним изворима. Њена изградња датује се у период између треће деценије и краја IV века.

Научни радови објављени после избора у звање ванредног професора (2014–2018)

С. Ферјанчић је од избора у звање ванредног професора објавила једну монографију и осамнаест научних радова. Овде ћемо их укратко приказати.

Ale i kohorte u vojsci rimskih provincija Mezije i Dakije od I do III veka n.e., Београд: Друштво за античке студије Србије 2018, 393 стр. (M42). Монографија посвећена алама и кохортама које су у доба раног царства биле стациониране у провинцијама на средњем и доњем току Дунава резултат је дугогодишњег интересовања С. Ферјанчић за римску војску. Реч је о пионирском подухвату, јер је у српској историографији до сада обрађивана историја појединачних одреда или мањих група (на пример, кохорте основане на почетку Маркоманских ратова Марка Аурелија, јединице стациониране у области космајских рудника итд.). Монографија С. Ферјанчић је прво свеобухватно дело на српском језику које се бави историјом ала и кохорти у Мезији и Дакији и

провинцијама које су настале њиховим поделама (Горња Мезија, Доња Мезија, Горња Дакија, Доња Дакија и Дакија Поролисенсис).

Монографија о алама и кохортама стационарним у мезијским и дачким провинцијама заснована је на обимној изворној грађи, пре свега на епиграфским споменицима. Најзначајније међу њима су тзв. војничке дипломе (*diplomata militaria*), које су припадници ала и кохорти добијали приликом часног отпуста из војне службе. Прецизно датовани царском титулатуром, ови документи доносе драгоцене податке о саставу гарнизона поменутих провинција и њиховим променама. Поред њих, значајни су и појединачни натписи који сведоче о присуству помоћних одреда у одређеним утврђењима.

С. Ферјанчић се определила да резултате дугогодишњег истраживања, заснованог на поменутих изворима, али и историографској литератури, изложи у форми која у потпуности одговара савременим захтевима светске историографије посвећене сличној тематици. Њену монографију чине два обимна поглавља којима претходи *Увод*. У њему је дат сажет преглед врста војних јединица које су, поред легија, чиниле посаду мезијских и дачких провинција. Але су биле састављене од коњаника, кохорте од пешака, а постојале су и тзв. коњичке кохорте (*cohortes equitatae*), у којима су служили и коњаници и пешаци. *Увод* садржи и кратак преглед најзначајнијих извора, а на крају су изложени главни критеријуми за датовање епиграфских споменика. Прво поглавље – под насловом *Alae* – посвећено је историји коњичких одреда стационараних у већ поменутих мезијским и дачким провинцијама, а друго, насловљено *Cohortes*, историји пешадинских одреда. Јединице су, у складу са општеприхваћеним принципом савремене историографије, поређане абecedним редом и по бројевима, почевши од але *II Arvacorum* до але *I Tungrorum Frontoniana* и од кохорте *Afrorum* до кохорте *I Vindellicorum millaria equitata*. Историја сваке од њих брижљиво је анализирана почевши од времена њиховог оснивања и доласка на тло мезијских или дачких провинција. Детаљно су, на основу података из војничких диплома, приказани њихови покрети и прилике у којима су пребациване из једне провинције у другу. Локације утврђења појединих одреда, као и време њиховог доласка, било је могуће прецизно одредити, на основу релевантних епиграфских споменика. Примера ради, кохорта *II Flavia Commagenorum equitata sagittariorum* је од свог доласка у Дакију, после учешћа у Трајановим ратовима против Децебала, била стационарана у Миџији. У овом утврђењу, које је штитило долину Марисуса, откривен је жртвеник посвећен Јупитеру Турмазгаду, датован у време пре 118. године. Поставио

га је заповедник кохорте Марко Арунције Агрипин. О боравку кохорте Комагењана у Мицији током II и III века сведоче релативно бројни епиграфски споменици које је подизала цела јединица или њени заповедници. У случајевима где није било јасних доказа, извесне индиције о локацији логора пружале су опеке са жиговима. Примера ради, горњодачка ала *I Batavorum milliaria civium Romanorum pia fidelis* можда је била стационирана у утврђењу код села Разбојени, у чијим остацима је откривен велики број њених опека. Претпоставке ове врсте С. Ферјанчић излаже са великом дозом резерве, јер су опеке могле бити произведене и на другим местима и употребљене као грађевински материјал. После два поглавља посвећена појединачним одредима следи *Закључак* у којем је сумирана историја ала и кохорти на тлу мезијских и дачких провинција. С. Ферјанчић закључује да је распоред ових одреда зависио од стратешких интереса и прилика у Римском царству. Као преломне тачке у историји и развоју аугзилијарних гарнизона она издваја ратове на средњем и доњем току Дунава под Домицијаном, Нервом и Трајаном (85-98. године), Трајанове дачке ратове (101-102. године и 105-106. године) и борбу против Јазига и Роксолана на тлу Дакије почетком Хадријанове владавине (117-119. године). Током ових похода, јединице су често мењале провинције у којима су биле стациониране. Њихов распоред усталио се под Хадријаном, са учвршћивањем римске власти у областима северно од доњег тока Дунава. Основни текст монографије *Ала и кохорте и војсци римских провинција Мезије и Дакије од I до III века н.е.* допуњују резиме на енглеском језику, спискови скраћеница и савремене историографске литературе, као и три историјске карте (Горња Мезија, Доња Мезија и дачке провинције).

‘Some Notes on the Fragment *CIL XVI 19 from Stara Palanka*’, *Историјски записи* 88, 2015, 21-26 (**M23**. Листа престижних светских часописа у пољу друштвено-хуманистичких наука, одлука Универзитета у Београду од 16. 01. 2013). У раду је ревидирано читање малог одломка војничке дипломе из Старе Паланке који се чува у Градском музеју у Вршцу (инв. бр. 3329). На њему су, како изгледа, делимично сачувани потписи двојице сведока – гентилна имена у генитиву и *origo*. Први потпис садржи и филијацију и назив трибе којој је сведок припадао. Фрагмент из Старе Паланке датован је у модерној историографији у раздобље између 64. и 74. године. С. Ферјанчић предлаже ново датовање и помишља да је диплома којој је припадао издата између 68. и 71. године.

‘New epigraphic finds from Rogatica in Roman Dalmatia’, *Arheološki vestnik* 68, 2017, 471-477 (коаутор: Г. Самарџић) (**M23**. WoS АНЦИ листа, мај 2017; ERIH Plus

листа). У раду су објављена два епиграфска споменика и један рељеф из Рогатице (Република Српска) и њене околине. Први епиграфски споменик, нађен 2016. године, је жртвеник посвећен Либеру, древном италском божанству природе и плодности, и његовом женском пандану Либери. Њихов култ је био нарочито раширен и поштован у балканским и подунавским провинцијама Римског царства. Други епиграфски споменик, откривен 2014. године, је горњи део жртвеника Јупитера Капитолијског. Од имена његовог дедиканта сачувано је само скраћено гентилно име *Aur(elius)*. Трећи споменик, нађен 2014. године, је рељеф са представом наге и брадате мушке фигуре. Аутори закључују да је вероватно реч о неком епихорском божанству.

‘The Region of Vidin and the Roman Army – Epigraphic Evidence’, у: П. Митев, В. Рачева (ур.), *Исследования и материали за Видин и региона, том II*, София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“ 2018, 145-156 (**M13**, 38.369 словних знакова). У раду је анализиран епиграфски материјал који сведочи о присуству римске војске у области Видина, која је у римско доба припадала територији колоније Рацијарије. Изгледа да је ова област, због свог стратешког значаја, имала војну посаду већ у раном периоду. У Рацијарији је током прве половине I века вероватно била стационирана ала *Gallica*, док је у Бононији (дан. Видин) у другој половини столећа боравила кохорта *I Cisipadensium*. Римска војска је у области Видина остала и после оснивања провинције Дакије, током II и III века. У утврђењима на територији Рацијарије били су распоређени помоћни одреди и вексилације легија, док су се конзуларски бенефицијари (*beneficiarii consularis*) старали о безбедности саобраћаја на путевима.

‘Епиграфски споменици са Градине на Јелици’, у: М. Милинковић (ур.), *Градина на Јелици. Утврђени центар у Илирику VI века и вишеслојно археолошко налазиште / Gradina on Mt Jelica. A Fortified Centre in 6th Century Illyricum and a Multilayered Archaeological Site*, Београд – Чачак: САНУ – Народни музеј у Чачку 2017, 69-73 (**M44**). Категоризација МНТР преузета са интернет странице <https://dositej.mpn.gov.rs>). У раду је, на основу епиграфских споменика нађених на Градини на Јелици, приказана историја Чачка и околине у римско доба. Натписи и фрагменти сведоче да је ова област, на источној граници Далмације, током II и III века имала војну посаду. Конзуларски бенефицијари (*beneficiarii consularis*) надгледали су путеве и старали су се о прикупљању пореза. Од 170. године у пограничној станици у Чачку или околини била је смештена кохорта *II Delmatarum*, основана на почетку Маркоманских ратова Марка Аурелија. Споменици посвећени богињи Дијани, нађени

на Јелици и у околини Чачка, указују да у овој области треба тражити римске руднике сребра. Епиграфски материјал са Јелице пружа драгоцене податке о историји хришћанства у источној Далмацији. Један одломак, оквирно датован у IV или V век можда сведочи о изградњи базилике „А“ на Градини. Од ранохришћанских налаза са Јелице, нарочито је значајан сребрни реликвијар са именима тројице Христових апостола: Св. Петра, Св. Павла и Св. Јована. Датован је, на основу палеографских одлика слова, у доба позне антике.

‘New Inscriptions from Sirmium’, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 198, 2016, 299-304 (коаутори: М. Вујовић, Ј. Давидовић) (M24. SJR Q2). У раду су објављена четири епиграфска споменика из Сремске Митровице, који свече о историји римског Сирмијума. Први је фрагмент почасног натписа Тита Коминија Секунда. У тексту је забележена за латинску епиграфику неубичајена формула *in honorem et solacium*. Најближе паралеле посведочене су у грчким натписима из Македоније и Карије. Други споменик је жртвеник посвећен Јупитеру Капитолијском и другим боговима. Датован је, на основу свог облика и палеографских одлика, у прве деценије III века. Његов дедикант је био војник легије *II Adiutrix* и можда је у Сирмијуму служио као конзуларски бенефицијар (*beneficiarius consularis*). Жртвеници посвећени Митри (бр. 3 и 4) сведоче о култу овог божанства у Сирмијуму и списку декуриона флавијевске колоније додају име Гаја Јулија Италика.

‘New Greek and Latin Inscriptions from Viminacium’, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 203, 2017, 235-249 (коаутори: М. Рицл, М. Кораћ) (M24. SJR Q2). У раду је публикувано четрнаест необјављених грчких и латинских натписа и фрагмената који су нађени у Виминацијуму. Узети заједно, они пружају драгоцене податке о историји овог римског града на Дунаву у Горњој Мезији. Међу њима нарочиту пажњу заслужује жртвеник из времена владавине Александра Севера (222-235. година) на којем је можда посведочено делматско божанство *Aptus*. За познавање култова у Виминацијуму значајан је и жртвеник посвећен Нимфама, као и вотивна икона Трачког коњаника, јединствена по томе што је на њој представљена персонификација Горње Мезије која држи барјаке провинцијских легија (*IV Flavia* и *VII Claudia*).

‘Cohort V Callaecorum Lucensium and the Garrison of the Kosmaj Mines’, *Београдски историјски гласник* 5, 2014, 23-32 (M24. Листа часописа међународног значаја верификованих посебном одлуком, одлука Универзитета у Београду од 16. 01. 2013). У овом раду изнета је претпоставка према којој кохорту *V Lucensium*, посведочену на Космају, треба идентификовати са кохортом *V Callaecorum Lucensium*,

која је од Неронове владавине била стационирана у Панонији. Жртвеник који је њен префект Гај Гелије Егзорат посветио Јупитеру датован је, на основу палеографских карактеристика, у II век. Боравак панонске кохорте *V Callaecorum Lucensium* у рудничком дистрикту на северозападу Горње Мезије можда треба повезати са Трајановим дачким ратовима. Космајске руднике сребра било је неопходно заштитити од евентуалних напада варвара. Због тога је цар, почетком II века, вероватно у току припрема за поход против Децебала, на Космај прекомандовао поменућу панонску јединицу или њену вексилацију.

‘*Regrutacija podunavskih legija: X Gemina*’, *Зборник Матице српске за класичне студије* 16, 2014, 55-66 (M51. Категоризација МНТР). Овај рад је трећи у низу чланака посвећених регрутацији подунавских легија. Судећи према епиграфским сведочанствима, легија *X Gemina*, која је током II и III века била стационирана у Виндобони, попуњавана је војницима из Паноније и суседних провинција (Норик, Далмација). Панонски регрути новачени су на лимесу, али и у градовима у унутрашњости провинције.

‘*The Ala Pannoniorum in the Army of Illyricum*’, *Istraživanja* 26, 2015, 37-45 (M51. Категоризација МНТР). У овом раду изложена је историја але *Pannoniorum*, која је у Илирику, тј. Панонији, била стационирана у два наврата. Њен први боравак у овој провинцији пада у време владавине Јулијеваца-Клаудијеваца, а други у време после Маркоманских ратова Марка Аурелија. Могуће је да се на средњи ток Дунава вратила почетком његове владе, у оквиру припрема за борбу против Квада и Маркомана. Њен логор је вероватно био Кузум, на југоистоку Доње Паноније. Када је реч о регрутацији але *Pannoniorum*, у раном периоду су јасно уочљива два извора нових војника – провинције на Иберијском полуострву и домородачка племена јужне Паноније.

‘*Regrutacija podunavskih legija: XIV Gemina*’, *Зборник Матице српске за класичне студије* 17, 2015, 85-98 (M51. Категоризација МНТР). Овај рад је четврти у низу чланака посвећених регрутацији подунавских легија. Судећи према епиграфским сведочанствима, легија *XIV Gemina* је током свог боравака у Карнунтуму у II и III веку првенствено попуњавана регрутима из Горње Паноније, на лимесу (у канабама Карнунтума или оближњем муниципијуму, тј. колонији), али и у великим градовима у унутрашњости провинције (Саварија, Скарбантија). Ономастички материјал указује да су неки од њих припадали домаћем становништву.

‘*Cup-Bearer of Constantius II and Early Christian Inscriptions from the Necropolis of St Synerotes in Sirmium*’, *Старинар* 66, 2016, 129-141 (коаутор: И. Поповић) (M24.

Категоризација МНТР). У раду су објављена три споменика откривена на некрополи Св. Синерота у Сремској Митровици. Међу њима је за историју Сирмијума нарочито значајан фрагментарни епитаф Мартурија, царског пехарника. Владар у чијој је служби био Мартурије идентификован је са Констанцијем II који је током шесте деценије IV века често боравио у Сирмијуму. У тим приликама је потенцирао изградњу градске инфраструктуре и сакралних објеката.

‘Veterans of the Roman Army as Members of the Municipal Elite in Moesia Superior’, *Жива антика* 67, 2017, 39-47 (**M51**). Овај рад посвећен је учешћу ветерана у уорави и јавном животу градова Горње Мезије. Епиграфски материјал указује да је само мали број испуштених војника активно учествовао у градској администрацији, што је у складу са општом сликом у подунавским и балканским провинцијама Римског царства. Њихово оклевање може се објаснити низом разлога, међу којима је и чињеница да су преузимањем магистратура губили порески имунитет. Поред тога, вршење магистратура и чланство у градском већу подразумевали су извесне трошкове које обични војници нису могли себи да приуште. Због тога не изненађује што су међу ветеранима који су били магистрати или декуриони горњомезијских градова у највећем броју некадашњи *principales*. Они су током активне службе примали двоструко већу плату и после часног отпуста су располагали знатнијим финансијским средствима и имовином.

‘The City of Tomis and the Roman Army: Epigraphic Evidence’, у: G. R. Tsetschladze, A. Avram, J. Hargrave (eds.), *The Danubian Lands between the Black, Aegean and Adriatic Seas (7th Century BC - 10th Century AD). Proceedings of the Fifth International Congress on Black Sea Antiquities (Belgrade 17-21 September 2013)*, Oxford: Archaeopress Publishing LTD, 2015, 223-227 (**M33**). У раду се разматра историја војне посаде Томија у Доњој Мезији. Војнички натписи указују на континуирано присуство римске војске у овом грчком граду од I века н.е. до позне антике. У Томију је за владе Флавијеваца или првих Антонина била стационирана кохорта *VII Gallorum* или кохорта *I Flavia Commagenorum*. Касније су градску посаду чиниле вексилације доњомезијских легија (*V Macedonica* и *XI Claudia*). У Томију је постојала и добро организована заједница ветерана. Њихово насељавање почело је релативно рано, већ под Флавијевцима, у другој половини I века.

‘Veteran Settlement in Illyricum During the Reign of Tiberius’, у: P. Kovács (ed.), *Tiberius in Illyricum. Contributions to the history of the Danubian provinces under Tiberius's reign (14-37 AD)*, Budapest – Debrecen: Eötvös Loránd University – University of

Debrecen, 2017, 55-65 (коаутор: О. Пелцер Вујачић) (**M33**). У раду се разматра Тиберијева политика ветеранских дедукција у Илирику, тј. Панонији и Далмацији. За разлику од Августа, Тиберије није оснивао ветеранске колоније, али је за време његове владе организовано насељавање исслужених војника посведочено на територији Скарбантије у Панонији и у околини Бигесте у Далмацији. Дедукција у долини Тиција у Далмацији, у области локалитета Рошки Слап, датована је у модерној историографији у Августову владу. Судећи према релевантним епиграфским изворима, требало би је приписати Тиберију.

‘Recruitment of auxilia in Illyricum from Augustus to Nero’, у: М. Milićević Bradač, D. Demicheli (eds.), *The century of the brave. Roman conquest and indigenous resistance in Illyricum during the Time of Augustus and his heirs. Proceedings of the international conference, Zagreb, 22-26. 9. 2014, Zagreb: Department of Archaeology, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb* 2018, 147-155 (**M33**). Анализа епиграфског материјала открива два главна начела регрутације помоћних одреда римске војске у Панонији и Далмацији током владавине Јулијеваца-Клаудијеваца. Неке јединице попуњаване су у областима и провинцијама у којима су и основане (примера ради, кохорте *II Alpinorum* и *III Alpinorum* међу алпским племенима, ала *I Augusta Ituraeorum* међу Итурејцима). Други значајан извор регрута била су домородачка племена Паноније и Далмације. Локална регрутација у Панонији почела је под Тиберијем, а у Далмацији неколико деценија касније, под Клаудијем. Римљанима је после слома делматско-панонског устанка (6-9. године н.е.) било потребно извесно време да стабилизују власт у унутрашњости провинције.

‘Константинова паганска визија у савременој историографији 20. века’, у: К. Марицки Гађански (ур.), *Антика и савремени свет: Тумачење антике. Зборник радова*, Београд: Друштво за античке студије Србије и Букефал Е. О. Н., 2014, 415-423 (**M63**). Рад је посвећен различитим тумачењима визије која се 310. године цару Константину указала у Аполоновом храму у данашњем Грану у Вогезима. Иако многа питања везана за овај догађај и његову природу остају отворена, нема сумње да је прича о томе како је Аполон Константину прорекао дугу и успешну владавину била значајна за развој нове владарске идеологије. Њена појава у званичној пропаганди означила је почетак окретања Непобедивом Сунцу (*Sol Invictus*) као новом божанском покровитељу.

‘Ветерани римске војске у Сингидунуму и Виминацијуму’, у: К. Марицки Гађански (ур.), *Антика и савремени свет данас. Зборник радова*, Београд: Друштво за античке студије Србије 2016, 323-336 (**M63**). Епиграфски извори сведоче о постојању

релативно бројних и добро организованих ветеранских заједница у Сингидунуму и Виминацијуму. Насељавање исслужених војника у цивилним насељима око поменутих легијских логора почело је убрзо по успостављању њихове посаде – у Виминацијуму у последњој деценији I века, у Сингидунуму нешто касније, у првим деценијама II века. Ветерани легија и помоћних одреда бирали су Виминацијум и Сингидунум јер су оба града пружала повољне прилике за повратак цивилном животу. У раду је размотрено и породично стање исслужених војника. Више од половине њих било је ожењено, али порекло њихових супруга у већини случајева није могуће одредити.

‘Нове кохорте Марка Аурелија у војсци Далмације и Горње Мезије’, у: К. Марицки Гађански (ур.), *Антика као инспирација и предмет истраживања кроз миленије. Зборник радова*, Београд: Друштво за античке студије Србије 2017, 269-278 (М63). У раду се излаже историја кохорти које је су основане 168. или 169. године, у оквиру припрема за Маркоманске ратове Марка Аурелија. Оне су настале регрутацијом разбојника (*latrones*) Дарданије и Далмације. Кохорте *I* и *II milliaria Delmatarum* биле су стациониране у Далмацији, прва вероватно у околини Промоне, а друга у околини Чачка, на источној граници Далмације. Кохорте *I* и *II Aurelia Dardanorum* и *II Aurelia nova* биле су у Горњој Мезији – прва у Наису, друга у утврђењу *Timacum Minus* и трећа на Космају. Малобројна епиграфска сведочанства доносе неке податке о њиховој регрутацији и саставу. Изгледа да су главни извор нових војника била насеља крај њихових утврђења.

Научни радови С. Ферјанчић, објављени после избора у звање ванредног професора, према категоризацији и броју у потпуности задовољавају, и чак превазилазе, критеријуме за избор у звање редовног професора прописане *Правилником о минималним условима за стицање звања наставника на Универзитету у Београду* (Гласник БУ бр. 192) и *Правилима о ближим условима за избор наставника и сарадника Филозофског факултета у Београду*. Наглашавамо да је реч о радовима истраживачког карактера, који се одликују критичким методом и потпуним увидом у античке изворе и модерну историографију.

Оцена педагошког рада и ангажовања у развоју наставе и других делатности Факултета

С. Ферјанчић поседује дугогодишње педагошко искуство. У настави на Одељењу за историју Филозофског факултета у Београду учествује од школске 1994. године. Као асистент на Катедри за Историју старог века држала је семинарска

вежбања из *Историје старе Грчке*, *Историје старог Рима* и *Увода у историјске студије*. Од избора у звање доцента 2007. године студентима прве године историје држи предавања и семинарска вежбања из обавезног предмета *Историја старог Рима*, односно *Римска историја* (предмет је променио назив 2009. године). На модулу Античке студије на Одељењу за историју студентима четврте године историје држи наставу из предмета *Институције римске републике* и *Подунавске провинције у доба принципата*. На мастер академским студијама историје С. Ферјанчић држи наставу из следећих предмета: *Римски нобилитет у периоду позне републике: политичке и друштвене промене*; *Институционална, културна и друштвена историја Римског царства*; *Рим према Грцима и варварима*; *Римска војска у доба Царства*. На докторским академским студијама историје држи наставу из предмета *Урбанизација и управа Римског царства*; *Римска војска и лимес на Дунаву*; *Римски империјализам у доба средње републике*.

У раду са студентима свих нивоа студија С. Ферјанчић показује велики ентузијазам, посвећеност и педагошки такт. Предано ради на унапређивању наставе, с мером уводећи нове научне резултате светске историографије. На семинарским вежбањима прати рад сваког студента, подстиче њихово активно учешће у дискусији на часу, настојећи да код њих развије и унапреди квалитете неопходне за изучавање историје, пре свега критички приступ изворима и самостално мишљење. О преданом педагошком раду С. Ферјанчић најбоље сведоче одличне оцене (просечно: 4,9) које је добијала у анонимним студентским анкетама током претходних година.

С. Ферјанчић је током своје универзитетске каријере активно доприносила раду Одељења за историју и Филозофског факултета у Београду. Од 2010. године учествује у комисији за израду тестова на пријемном испиту Одељења за историју, а од 2014. године је члан одељењске комисије за пријаву и пријем на докторске академске студије. Када је реч о раду Филозофског факултета, С. Ферјанчић је од 2002. до 2004. године била члан Савета. Од 2012. до 2015. године била је председник Комисије за наставну, научну и техничку документацију, од 2014. до 2016. године члан комисије за докторске студије, од 2016. до 2018. године члан Комисије за наставу. Од 2018. године је поново члан комисије за докторске студије.

Оцена рада на развоју научно-наставног подмлатка

С. Ферјанчић је до избора у звање ванредног професора била ментор једног дипломског рада и члан комисија за одбрану већег броја дипломских радова, једног

магистарског рада (Ирена Љубомировић, *Понишавље у касној антици*, IV-VI век, 2008) и две докторске дисертације (Глигор Самарџић, *Јужна провинција Далмација од I до краја III века нове ере*, 2009; Ирена Љубомировић, *Никола Вулић – историчар антике*, 2011). Од избора у звање ванредног професора 2014. године била је ментор још два дипломска рада и члан комисије за одбрану седам дипломских радова. У том периоду је била и члан комисије за одбрану пет мастер радова (Сара Лазић, *Рим према централнобалканским племенима у последњем веку Републике*, 2015; Мирослав Сарић, *Развој и значај Асклепијевог светилишта у Епидауру у класичном и хеленистичком периоду*, 2016; Kristina Bijuklić, *Poreklo i sastav gradske elite u rimskoj provinciji Gornjoj Meziji – prosopografska studija*, 2017; Стефан Филиповић, *Спарта у ранохеленистичком периоду: од смрти Александра Македонског до бите код Селасије (323-222)*, 2017; Александар Симић, *Атина у хеленистичко доба: Од Антигона Гонате до Суле (262/1. до 86. г. п.н.е.)*, 2018) и две докторске дисертације (Željka D. Šajin, *Uređenje rimskih rudnika srebra i olova u španskim provincijama i u Iliriku*, 2014; Milena Z. Joksimović, *Terminologija preljube u Vulgati i njen društveni, istorijski i kulturni kontekst*, 2016). Треба истаћи да је С. Ферјанчић, заједно са проф. Радивојем Радићем, ментор за израду докторске дисертације Марка Драшковића под насловом *Градска привредна политика остроготске Италије (493-535)*.

Оцена рада у стручним организацијама и других делатности од значаја за развој научне области

Током своје универзитетске каријере, С. Ферјанчић је била ангажована на неколико домаћих и међународних научних пројеката. То су, до избора у звање ванредног професора, пројекти *Историја балканских народа и њихових култура* (носилац Балканолошки институт САНУ, 1995-2001), *Друштво и институције централног Балкана у античко доба* (МНТР 1671, 2002-2005), *Антички натписи на тлу Србије и суседних земаља* (МНТР 1677, 2002-2005), *Процес хеленизације и романизације на тлу Балкана и суседних области у хеленистичком и римском периоду* (МНТР 147008, 2006-2010), *Stone Use in Roman Towns: Resources, Transport, Products and Clients – case study Sirmium* (Одељење за археологију Филозофског факултета у Љубљани, 2006). Почевши од 2011. године, С. Ферјанчић је ангажована на пројекту *Градски живот у антици: експанзија градова и урбане цивилизације на Балкану и у суседним областима од хеленистичког до позно римског периода* (МНТР 177005, руководилац: проф. др Маријана Рицл). Од домаћих стручних и научних пројеката

треба још поменути и *Лексикон антике са рецепцијом* (Матица српска, руководиоца: проф. др Ксенија Марицки Гађански), у чијој реализацији С. Ферјанчић учествује од 2009. године.

С. Ферјанчић је током своје универзитетске каријере дала значајан допринос развоју историјске струке (пре свега студија античке историје) и академске заједнице. Од 2009. године је члан Друштва за античке студије Србије. Од 2010. до 2012. године је била члан његовог Надзорног одбора, а од 2013. године је члан Управног одбора. Допринос С. Ферјанчић развоју античких студија огледа се и у активном учешћу у припремању и одржавању научних скупова Друштва за античке студије Србије (као члан организационих одбора) и објављивању зборника радова који су на њима презентовани (као члан уређивачких одбора). То су скупови: *Антика и савремени свет: Тумачење антике*, 18-20. октобар 2013, Београд и Сремска Митровица; *Антика и савремени свет данас*, 25-27. септембар 2015. године, Београд и Нови Сад; *Антика као инспирација и предмет истраживања кроз миленије*, 17-18. децембар 2016. *Антика некад и сад: Значај, улога и наслеђе кроз векове*, 16-17. децембар 2017. године. Допринос С. Ферјанчић развоју струке и образовања огледа се и у њеном учешћу у изради наставних планова и програма за предмет Историја. Члан радне групе за израду наставног плана и програма за други циклус основног образовања, тј. за пети разред основне школе, била је 2016. године. Следеће, 2017. године, учествовала је у радној групи за израду предлога наставног плана и програма из обавезног предмета Историја за први разред гимназије.

С. Ферјанчић је током своје универзитетске каријере успешно сарађивала са образовним и научним институцијама у Србији и иностранству. У нашој земљи је била члан комисија за избор у наставничка звања на универзитетима у Новом Саду (избор др Светозара Бошкова у звање ванредног професора, на Филозофском факултету, 2015) и Нишу (избор др Ирене Љубомировић у звање ванредног професора, на Филозофском факултету, 2017). На Филозофском факултету Универзитета у Бања Луци, Република Српска, била је 2015. године члан комисије избор др Жељке Шајин у звање доцента. Посебно треба истаћи да је С. Ферјанчић од 2010. до 2015. године била радно ангажована на Одсеку за историју Филозофског факултета Универзитета у Бања Луци, где је држала наставу из предмета *Историја старог Истока*, *Античка Грчка и хеленизам*, *Антички Рим* и *Историјска географија (општа)*. Њена сарадња са институцијама Републике Српске дошла је до изражаја и у учешћу у изради *Енциклопедије Републике Српске*, 2009-2012. године, за коју је написала већи број

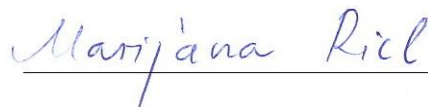
одредница. Носилац овог пројекта била је Академија наука и умјетности Републике Српске.

Закључно мишљење и предлог Комисије

Увидом у целокупну документацију, Комисија је утврдила да је др Снежана Ферјанчић испунила све формалне услове за избор у звање редовног професора према критеријумима које прописују правна акта Филозофског факултета и Универзитета у Београду. Својим научним радовима дала је изузетно значајан допринос развоју античких студија и историјске науке код нас. Својим педагошким радом и богатим педагошким искуством значајно доприноси квалитету наставе на Катедри за историју Рима и Одељењу за историју Филозофског факултета Универзитета у Београду.

Имајући у виду све горе наведено, Комисија је слободна да Изборном већу Филозофског факултета Универзитета у Београду предложи да др **Снежану Ферјанчић** изабере у звање редовног професора за ужу научну област **Историја Рима**, са пуним радним временом, на неодређено време.

Београд, 24.12.2018. године

др Маријана Рицл, редовни професор
Филозофски факултет
Универзитет у Београду

др Смиља Марјановић Душанић, редовни професор
Филозофски факултет
Универзитет у Београду

др Иван Јордовић, редовни професор
Филозофски факултет
Универзитет у Новом Саду